

VOIMAVARAKYSYMYS HENKILÖKOHTAISEN AVUN MYÖNTÄMISEDELLYTYKSENÄ

Vammaispalvelujen käsikirjan lakiryhmän näkemys 1/2012

Kun henkilökohtaisesta avusta tuli vaikeavammaisille henkilöille kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluva palvelu, määriteltiin palvelun myöntämisen perusteet laissa osin eri tavoin kuin aikaisemmassa henkilökohtainen avustaja -järjestelmässä.

Kunnat ja hallinto-oikeudet ovat tulkinneet lakia vaihtelevalla tavalla. Siksi tulkintalinjauksia on haettu korkeimmasta hallinto-oikeudesta, joka on vuonna 2011 linjannut avun myöntämiskriteereitä useissa ratkaisuisaan.

Henkilökohtaisen avun myöntämisedellytykset vammaispalvelulaissa

- Kunnan on myönnettävä henkilökohtaista apua sellaiselle vaikeavammaiselle henkilölle, joka täyttää vammaispalvelulaissa asetetut avun myöntämisedellytykset.
- Vaikeavammaisuuden kriteerinä on vammaispalvelulain mukaan pitkäaikaisesta tai etenevästä sairaudesta tai vammasta johtuva välttämätön ja toistuva avun tarve, joka ei johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista.
- Vammaispalvelulain mukaan kunnalla ei ole erityistä velvollisuutta järjestää henkilökohtaista apua, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein.
- Koska henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vaikeavammasta henkilöä toteuttamaan omia valintojaan, henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vaikeavammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä tarvitsemansa avun sisältö ja toteutustapa.

Voimavaraedellytys vammaispalvelulaissa

Voimavaraedellytyksen tarkoituksena on varmistaa, että henkilön itsemääräämisoikeus ja tahto toteutuvat silloin, kun hän käyttää avustajaa.

Hallituksen esityksen mukaan sellaisten henkilöiden apu, joiden avun tarve perustuu pääasiassa hoivaan, hoitoon ja valvontaan, tulee toteuttaa muulla tavoin. Vaikka lain tarkoituksena on ollut rajata vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun ulkopuolelle vain ne henkilöt, jotka eivät millään tavoin edes avustettuna ja erilaisten kommunikaatiovälineiden avulla kykene ilmaisemaan omaa tahtoaan ja tarpeitaan, voimavaraedellytystä on tulkittu joissakin kunnissa ja hallinto-oikeuksissa hyvin tiukasti.

Voimavaraedellytys Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuisa

Korkein hallinto-oikeus on antanut lukuisia ratkaisuja, joissa on arvioitu henkilön voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Vain yksi ratkaisu on asiakkaan kannalta kielteinen, kaikki muut ovat myönteisiä.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuisa on luettavissa selkeitä lain soveltamisohjeita, joita tulee soveltaa vastaavissa tilanteissa.

- Korkein hallinto-oikeus on tulkinnut uudistettua vammaispalvelulakia lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla siten, että henkilön voimavaraedellytystä ei tule asettaa liian korkealle.

- Runsaskaan hoivan, hoidon ja valvonnan tarve jokapäiväisissä asioissa ei merkitse sitä, että henkilöllä ei olisi voimavaroja määritellä avun sisältöä ja toteutustapaa.
- Henkilön jatkuva ohjauksen tarve kaikissa päivittäisissä toimissa ei ollut este henkilökohtaisen avun myöntämiselle.

Sellainen henkilö, jolla on ymmärrykseen liittyvä vamma kuten esimerkiksi kehitysvamma tai aivovamma, tarvitsee usein avustajan apua juuri erilaisten tilanteiden ohjailussa eikä välttämättä asioiden konkreettisessa suorittamisessa. Yhdenvertaisuuden vuoksi heillä pitää olla samanlaisen mahdollisuus saada henkilökohtaista apua kuin muillakin vammaisilla henkilöillä.

- Vaikeudet ilmaista itseään eivät ole este henkilökohtaisen avun myöntämiselle. Mikäli henkilö jollain tavoin esimerkiksi avustettuna tai erilaisten kommunikaation apuvälineiden avulla kykenee ilmaisemaan itseään, sen on katsottu riittävän täyttämään laissa asetetun voimavaraedellytyksen.
- Vaikka aloitteen tekeminen, vaihtoehtojen antaminen ja toiminnan ylläpitäminen on pääasiassa ohjaajan vastuulla ja kommunikaatio on pääasiassa elehdintää, ilmeitä ja toimimista, henkilöllä on katsottu olevan voimavaroja.
- Runsas muiden palveluiden tarve tai asuminen ympärivuorokautista hoitoa, ohjausta ja valvontaa tarjoavassa asumisyksikössä ei tarkoita voimavarojen puutetta.

Muilla esimerkiksi asumispalveluilla tai omaishoidon tuella voidaan tyydyttää perushoidon ja hoivan tarve. Henkilökohtaisella avulla tuetaan osallisuutta ja sosiaalista vuorovaikutusta.

Haastava käytös ei ole este henkilökohtaisen avun myöntämiselle. Henkilökohtaisen avun tarve saattaa olla erityisen suuri silloin, kun esiintyy haastavaa käytöstä.

- Lapsella on katsottu olevan lain edellyttämiä voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa.
- Laissa ei ole asetettu ikärajaa henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytykseksi.

Lapsen iällä on merkitystä arvioitaessa oikeutta saada henkilökohtaista apua. Myös vammaiselle lapselle on annettava mahdollisuus itsenäistyä ikätovereidensa tavoin. Normaalisuusperiaatteen mukaan henkilökohtaista apua on myönnettävä silloin, kun lapsi ei vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen vuoksi kykene ilman apua tekemään asioita, joita vastaavan ikäiset lapset yleensä tekevät.

- Ainoa asiakkaalle kielteinen ratkaisu (KHO 12.8.2011/2121) eroaa muista ratkaisuista siinä, että kielteisen päätöksen saanut vaikeasti kehitysvammaisen henkilö kykenee ilmaisemaan lähinnä tunnetilojaan jo meneillään olevassa tilanteessa. Hän ilmaisee ilmein ja elein, miten paljon hän nauttii eri tilaisuuksiin osallistumisesta tai osoittaa käytöksellään, mikäli toimet ovat hänen tahtonsa vastaisia. Hän esimerkiksi ilmaisee riemun tunnetta silloin, kun näkee taksin saapuvan pihaan. Hän ei kuitenkaan pysty ottamaan kantaa avuntarpeeseensa. Monessa muussakin ratkaisussa vammaisen henkilön ilmaisu on niukkaa, mutta henkilön on ratkaisuisissa katsottu pystyvän ainakin konkreettisissa tutuissa asioissa ilmaisemaan mielipiteensä.

- Korkein hallinto-oikeus joutuu turvautumaan ratkaisuisaan kirjalliseen selvitykseen, koska hallinto-oikeusprosessissa asianosaisia ei yleensä kuulla henkilökohtaisesti. Tämän vuoksi erilaisilla asiantuntijalausunnoilla on suuri merkitys selvittäessä henkilön toimintakykyä.

Pelkkä lääkärinlausunto ei välttämättä anna oikeaa kuvaa henkilön toimintakyvystä ja voimavaroista. Puhe- tai muun terapeutin lausunnot antavat yleensä hyvän kuvan henkilön mahdollisuuksista ilmaista itseään. Oman tahdon ilmaisua voivat kuvata myös läheiset henkilöt tai lähityöntekijät.

Lyhennelmät ratkaisuista, joista soveltamisohjeet on poimittu

Henkilöiden toiminta- ja ilmaisukykyä koskevista kuvauksista on mahdollista tarkemmin arvioida, millaisissa tilanteissa Korkein hallinto-oikeus on katsonut voimavaraedellytyksen täyttyneen. Seuraavassa on nähtävissä myös kunnan sekä hallinto-oikeuden ratkaisujen perustelut ko. tapauksissa.

KHO 12.8.2011/2120 (vuosikirjaratkaisu 2011:69)

Henkilön ikä ja toimintakyky

Kyseessä 1974 syntynyt henkilö, jolla on vaikea älyllinen kehitysvamma, kehon hahmotuksen vaikeutta sekä dyspraktisia ongelmia.

Henkilö asuu ympärivuorokautista hoitoa, ohjausta ja valvontaa tarjoavassa asumisyksikössä ja käy päivätoiminnassa neljänä päivänä viikossa. Kuljetuspalveluissa on tututaksi- ja yksinkulkuoikeus.

Henkilöä on ohjattava kaikissa päivittäisissä toimissa.

Henkilökohtaisen avun tarve

Henkilö on hakenut apua liikkumiseen ja asiointiin asumisyksikön ulkopuolella sekä osallistuakseen harrastuksiinsa (keilaus, kuntosalilla käynti, kävely, urheilutapahtumat, ooppera, baletti ja konsertit).

Kyky ilmaista avun tarvetta

Puheterapeutin mukaan käyttää muutaman sanan ilmauksia, joiden rakenteissa fraaseja. Lisäksi hän kertoo pyydettyä kuvasta parilla sanalla. Puhe on vieraallekin ymmärrettävää. Äidin mukaan henkilö ilmaisee oman tahtonsa kuvin ja sanoin sekä osoittamisen ja eleiden avulla. Lastentautien erikoislääkärin lausunnon mukaan henkilön puheen tuottamisessa ja lihasten toiminnan ohjailussa on selkeitä vaikeuksia, oman mielipiteen pystyy muodostamaan ymmärryskykynsä rajoissa ja myös ilmaisemaan kantansa arjen tilanteisiin, harrastuksiin ja asiointiin liittyvissä tehtävissä, kun mielipide koskettaa konkreettisia itselle tuttuja asioita.

Lautakunnan ja hallinto-oikeuden ratkaisut

Henkilöllä ei kunnan mukaan ole edellytyksiä ohjata tilannetta ja toimintaa, jossa avustaja työskentelee. Hän ei kykene itse määrittelemään avun sisältöä, toteuttamistapaa ja aikataulua.

Hallinto-oikeuden mukaan henkilöllä on vaikea älyllinen kehitysvamma ja hän tarvitsee ohjausta kaikissa päivittäisissä toimissaan. Henkilön toimintakyky huomioon ottaen syyt, joiden vuoksi

henkilö ei itse selviä liikunta- ja muista harrastuksistaan, ovat siten sellaiset, että avun tarpeen voidaan katsoa perustuvan pääosin valvontaan ja myös tulkin tarpeeseen, josta palvelusta ei ole kyse. Hallinto-oikeus katsoi, että henkilö ei kykene itse määrittelemään, missä toimissa ja tehtävissä hän tarvitse apua.

Korkein hallinto-oikeus

Korkein hallinto-oikeus on katsonut, että kyseessä on sellainen vaikeavammaisen henkilö, jolla on laissa edellytetyllä tavalla voimavaroja määritellä tarvitsemansa henkilökohtaisen avun sisältö ja toteutustapa. Henkilökohtaisen avun myöntämistä koskevat edellytykset siten täyttyvät. Korkein hallinto-oikeus on ottanut ratkaisua tehdessään huomioon saadun selvityksen henkilön vaikeavammaisuudesta ja hänen kykynsä avun tarpeen ilmaisemisesta sekä mitä lain esitöissä on sanottu avun myöntämisen edellytyksistä.

KHO 12.8.2011/2121

Henkilön toimintakyky

Kyseessä on vaikeasti kehitysvammaisen nuori henkilö, jolla on lapsuusiän autismi, dysfasia ja ADHD.

Henkilö asuu palvelukodissa kehitysvammahuollon autetussa palveluasumisessa ja käy päivätoiminnassa viitenä päivänä viikossa 2,5 tuntia kerrallaan yhdessä muiden asukkaiden kanssa talon omissa tiloissa.

Henkilökohtaisen avun tarve

Henkilökohtaista apua on haettu harrastus- ja virkistystoimintaan.

Kyky ilmaista avun tarvetta

Henkilön kommunikointi tapahtuu pääosin ilmeillä ja eleillä ja jopa sanoiksi mielletävin äänin. Hän käyttää kommunikointiin myös pictoja ja kommunikaattoria.

Edunvalvojan mukaan henkilö pystyy vammaisuudestaan huolimatta ilmeillä ja eleillä ilmaisemaan, miten paljon hän nauttii eri tilaisuuksiin osallistumisesta. Hän pystyy myös käytöksellään osoittamaan, mikäli toimet ovat hänen tahtonsa vastaisia. Ilman virikkeitä henkilö osoittaa selvästi turhautumisensa esim. joutuessaan palaamaan palvelukotiin mukavan toiminnon jälkeen hän puree kättään ja repii vaatteitaan. Taksin saapuessa palvelukotiin hän selkeästi innostuu, hihkuu, hymyilee ja pyrkii kohti ovea. Hän nauttii toisten ihmisten seurasta.

Kunnan ja hallinto-oikeuden ratkaisut

Kunta on hylännyt hakemuksen, koska henkilö ei syvästä kehitysvammastaan johtuen kykene itse määrittämään tarvitsemansa avun sisältöä ja toteutustapaa. Hänen tarvitsemansa apu on luonteeltaan perushoitoon kuuluva hoivaa ja huolenpitoa eikä vammaispalvelulaissa tarkoitettua avustamista. Henkilöllä ei ollut aiemmin opiskellessakaan kykyä ohjata avustajaansa.

Hallinto-oikeuden mukaan hakemus on voitu hylätä, koska henkilö kykenee ilmaisemaan tunteitaan ilmeillä ja eleillä, mutta hän ei itse kykene ottamaan kantaa avuntarpeisiinsa ja niihin vastaamisen

tapoihin siten kuin laki edellyttää. Avun tarpeen määrittelyn ei tule perustua täysin toisen henkilön esittämiin näkemyksiin.

Korkein hallinto-oikeus

Korkein hallinto-oikeus on hylännyt valituksen. Korkein hallinto-oikeus on katsonut, että hallinto-oikeuden päätöksen muuttamiseen ei ole perusteita, kun otetaan huomioon hallinto-oikeuden päätöksen perustelut ja perusteluissa mainitut oikeusohjeet sekä korkeimmassa hallinto-oikeudessa esitetyt vaatimukset ja asiassa saatu selvitys.

KHO 12.8.2011/2122

Henkilön ikä ja toimintakyky

Kyseessä on vuonna 1997 syntynyt alaikäinen lapsi, jolla on lapsuusiän autismi, dysfasia ja ADHD.

Henkilökohtaisen avun tarve

Henkilö tarvitsee toisen henkilön tukea harrastuksissa ja vapaa-ajan toimintoihin osallistumisessa. Hän harrastaa aktiivisesti partiota, suunnistusta, uintia ja laskettelua.

Tavoitteeksi palvelusuunnitelmassa on asetettu, että henkilö saisi elää normaalia pojan arkielämää harrastuksineen ja vapaa-ajan ohjelmineen. Toisena tavoitteena on irtautuminen vanhemmista pikkuhiljaa.

Kyky ilmaista avun sisältö ja toteutustapa

Henkilön palvelusuunnitelman mukaan hän tarvitsee tukea päivittäin kommunikoinnissa, oman toiminnan ohjauksessa, asioiden muistuttamisessa sekä keskittymisessä tekeillä olevaan asiaan.

Erytysluokanopettajan mukaan henkilö osaa ilmaista mielipiteensä ja tahtonsa tuetun kommunikaation turvin. Hän haluaa ja kykenee ohjattuna osallistumaan ikäryhmänsä toimintaan välitunneilla, retkillä ja leirikouluissa. Aloitteen tekeminen, vaihtoehtojen antaminen ja toiminnan ylläpitäminen on usein ohjaajan vastuulla.

Puheterapeutin mukaan henkilön kommunikaatio on etupäässä toimimista, elehdintää ja ilmeitä, mutta jonkin verran puhetta (jokapäiväisen elämän tarpeet, kyllä/ei) ja kirjoittamista käsin, tietokoneella tai kommunikaattorilla (1-3 sanaa). Vastavuoroinen kommunikaatio on pääasiassa kommunikaatiokumppanin varassa, mutta onnistuu, jos keinot ovat oikeat ja aikaa riittävästi. Henkilöllä on paljon kiinnostuksen kohteita ja niihin liittyvää ilmaisun tarvetta. Hän osaa ilmaista omia tarpeitaan ja toiveitaan parhaiten kirjoittamalla ja visuaalisin keinoin.

Kunnan ja hallinto-oikeuden ratkaisut

Kunta on katsonut, että henkilö ei täytä vammaispalvelulain mukaisia kriteerejä, koska hän tarvitsee pääasiassa ohjausta ja valvontaa. Hänen voimavaransa eivät myöskään riitä määrittelemään avun sisältöä, aikaa ja toteutustapaa sekä ohjaamaan avustustehtävissä.

Hallinto-oikeuden mukaan hallituksen esitykseen kirjattu määritelmä hoidosta, hoivasta ja valvonnasta ei merkitse sitä, että henkilökohtainen apu olisi aina myönnettävä, jos avun ja avustamisen tarve ei samanaikaisesti perustu näihin kolmeen seikkaan. Hallituksen esitystä voidaan

tosin käyttää apuna lain sisällön tulkinnassa mutta hallituksen esityksessä käytetyt sanonnat eivät ole sitovia. Henkilö tarvitsee tukea ohjaamaan hänen omaa toimintaansa ja häntä on muistutettava asioista ja hänen keskittymistään on tuettava. Henkilön toimintakyky huomioon ottaen syyt, joiden vuoksi hän ei itse selviä harrastuksistaan ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämisestä, ovat näin ollen sellaiset, että avun tarpeen voidaan katsoa perustuvan pääosin ohjaukseen ja valvontaan. Hallinto-oikeus katsoo, että henkilö ei kykene itse määrittelemään, missä tehtävissä ja toimissa hän tarvitsee apua, joten hakemus on voitu hylätä.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

Korkein hallinto-oikeus on katsonut, että kyseessä on sellainen vaikeavammainen henkilö, jolla on laissa edellytetyllä tavalla voimavaroja määritellä tarvitsemansa henkilökohtaisen avun sisältö ja toteutustapa. Henkilökohtaisen avun myöntämistä koskevat edellytykset siten täyttyvät. Korkein hallinto-oikeus on ottanut ratkaisua tehdessään huomioon saadun selvityksen henkilön vaikeavammaisuudesta ja hänen kykynsä avun tarpeen ilmaisemisesta sekä mitä lain esitöissä on sanottu avun myöntämisen edellytyksistä.

KHO 12.8.2011/2123

Henkilön ikä ja toimintakyky

Kyseessä on 1973 syntynyt keskiasteisesti kehitysvammainen mies.

Hän asuu asumisyksikössä, käy päivätoiminnassa, johon kulkee linja-autolla ja kesäisin polkupyörällä. Päivätoimintaan on toisinaan varmistettava henkilön saapuminen määränpäähän.

Henkilökohtaisen avun tarve

Henkilö on hakenut henkilökohtaista apua harrastuksiinsa, joita ovat musiikki, uinti, pyöräily, keilailu ja luontokerho.

Kyky ilmaista avun sisältö ja toteutustapa

Palvelusuunnitelman mukaan henkilö on oma-aloitteinen. Asumisyksikössä hänellä on säännöllisiä tehtäviä, kuten pöydän kattamista ja siivousta. Hän tekee mielellään erilaisia kädentöitä. Hän ei tarvitse paljon ohjausta, sillä hän toimii mieluiten itsenäisesti sen mukaan, mikä häntä kiinnostaa.

Palvelusuunnitelmasta ilmenee, että avun tarve saattaa jäädä työntekijöiltä huomaamatta, koska hän vaikuttaa hyvin itsenäiseltä. Henkilö tukeutuu vanhempiinsa monissa ongelmatilanteissa. Hän tarvitsee apua ja tukea siisteydessä. Myös vaatehuoltoon on kiinnitettävä huomiota ja rahankäyttöä on seurattava. Hän ei välttämättä osaa toimia itsenäisesti, vaan tarvitsee hienovaraista, selkokielistä ja ennakoivaa ohjausta kaikissa toimissa.

Kunnan ja hallinto-oikeuden ratkaisut

Kunta on katsonut, että henkilön terveydentilasta saatujen tietojen perusteella henkilöä ei voida pitää sellaisena vaikeavammaisena henkilönä, joka kykenee itse määrittelemään avun sisältöä, toteuttamistapaa ja aikataulua. Lautakunta on muun muassa todennut, että henkilökohtaisen avun käyttö edellyttää kykyä tehdä omaan elämään liittyviä päätöksiä ja kykyä johtaa ja ohjata tilannetta ja toimintaa, jossa avustaja työskentelee ja saa ohjeensa vaikeavammaiselta henkilöltä. Tätä kykyä

ei katsottu henkilöllä olevan. Avuntarpeen voidaan katsoa perustuvan huolenpitoon, hoivaan ja valvontaan.

Hallinto-oikeuden mukaan hallituksen esitykseen kirjattu määritelmä hoidosta, hoivasta ja valvonnasta ei merkitse sitä, että henkilökohtainen apu olisi aina myönnettävä, jos avun ja avustamisen tarve ei samanaikaisesti perustu näihin kolmeen seikkaan. Hallituksen esitystä voidaan tosin käyttää apuna lain sisällön tulkinnassa mutta hallituksen esityksessä käytetyt sanonnat eivät ole sitovia.

Henkilö tarvitsee ennakoivaa ohjausta kaikissa toimissaan ja hänen toimintaansa on ohjattava hänelle tehtävillä kysymyksillä. Henkilön toimintakyky huomioon ottaen syyt, joiden vuoksi hän ei itse selviä harrastuksistaan ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämisestä, ovat näin ollen sellaiset, että avun tarpeen voidaan katsoa perustuvan pääosin valvontaan. Hallinto-oikeus katsoo, että henkilö ei kykene itse määrittelemään, missä tehtävissä ja toimissa hän tarvitsee apua, joten hakemus on voitu hylätä.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

Korkein hallinto-oikeus on katsonut, että kyseessä on sellainen vaikeavammainen henkilö, jolla on laissa edellytetyllä tavalla voimavaroja määritellä tarvitsemansa henkilökohtaisen avun sisältö ja toteutustapa. Henkilökohtaisen avun myöntämistä koskevat edellytykset siten täyttyvät. Korkein hallinto-oikeus on ottanut ratkaisua tehdessään huomioon saadun selvityksen henkilön vaikeavammaisuudesta ja hänen kykynsä avun tarpeen ilmaisemisesta sekä mitä lain esitöissä on sanottu avun myöntämisen edellytyksistä.

KHO 12.8.2011/2124

Henkilön ikä ja toimintakyky

Kyseessä on 1980 syntynyt lievästi kehitysvammainen henkilö. Hänellä on diabetes, skolioosi ja paniikkihäiriö, johon on terapiahoito sekä lääkitys. Lisäksi hänen oireisiinsa kuuluu myös Aspergerin oireyhtymään viittaavia piirteitä, mutta diagnoosia ei ole.

Hän asuu vanhempiensa kanssa ja on käynyt työtoiminnassa mediapajassa kahtena päivänä viikossa. Hänelle on tarvittaessa järjestetty mahdollisuus tehdä töitä omissa oloissaan sekä levätä.

Henkilökohtaisen avun tarve

Henkilö on hakenut henkilökohtaista apua voidakseen jatkossakin osallistua mediapajan toimintaan.

Kyky ilmaista avun sisältö ja toteutustapa

Henkilö ilmaisee itseään suullisesti ja kertoo itse tekemisistään ja suunnitelmistaan asiakastapaamisessa.

Työ- ja päivätoiminnan ohjaajien mukaan henkilö ei pysty liikkumaan itsenäisesti, yksin pöydän ääressä istuminen on tuottanut vaikeuksia ja hän on tarvinnut ohjaajan viereensä istumaan. Ruokaillessa on vaatinut vähintään yhden ohjaajan tueksi.

Hän on turhautunut helposti, jos ei ole saanut ohjaajien huomiota tai päässyt halutessaan liikkeelle. Tämä saattoi laukaista hallitsemattoman raivokohtauksen. Jotta henkilö voisi jatkaa työskentelyä mediapajassa, hän tarvitsee henkilökohtaista apua.

Psykologin lausunnon mukaan henkilöllä on lievä älyllinen kehitysvamma. Kuntoutusneuvolasta on suositeltu psykoterapeuttista hoitoa paniikkituntemusten vuoksi. Oireilu on estänyt käytännössä kaiken itsenäisen liikkumisen kotona ja kodin ulkopuolella, vaikka hän on aiemmin pystynyt liikkumaan ongelmitta.

Kehitysvammalääketieteen apulaisylilääkärin lausunnon mukaan henkilö pystyy huolehtimaan melko pitkälle arkipäivän asioista, esimerkiksi diabeteksen hoidossa tärkeistä ruoan määristä ja annostelusta sekä insuliinin pistämisestä. Pystyy jäsenytyneessä, rauhallisessa tilanteessa itse etukäteen suunnittelemaan ja määrittämään avustajan tehtävät ja ilmaisemaan mielipiteensä.

Henkilöä avustaneiden mediapajan työntekijöiden mukaan henkilö esittää asiansa määrätietoisesti ja määrittää tilanteet, joissa hän tarvitsee apua. Paniikkioireet vaikeuttavat liikkumista, mutta oireilla ei ole vaikutusta tahdonmuodostukseen tai kykyyn ilmaista tahtoa.

Kunnan ja hallinto-oikeuden ratkaisut

Kunta on katsonut, että kyseessä on vammaispalvelulain tarkoittama vaikeavammainen henkilö. Koska avustajan tarve painottuu enemmän ohjaukseen, huolenpitoon ja valvontaan, sitä ei voida pitää vammaispalvelulain tarkoittaman henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytyksenä.

Hallinto-oikeus totesi, että psykoterapeutin lausunnon mukaan henkilön paniikkituntemuksiin liittyvä oireilu estää käytännössä kaiken itsenäisen liikkumisen. Syyt, joiden vuoksi henkilö ei itse selviä työtoiminnassa käynnistä, ovat hänen toimintakykynsä huomioon ottaen sellaiset, että avun tarpeen voidaan katsoa perustuvan pääosin huolenpitoon ja valvontaan. Hallinto-oikeus katsoi, ettei henkilö kykene itse määrittelemään, missä tehtävissä ja toimissa hän tarvitsee apua.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

Korkein hallinto-oikeus on katsonut, että kyseessä on sellainen vaikeavammainen henkilö, jolla on laissa edellytetyllä tavalla voimavaroja määritellä tarvitsemansa henkilökohtaisen avun sisältö ja toteutustapa. Henkilökohtaisen avun myöntämistä koskevat edellytykset siten täyttyvät. Korkein hallinto-oikeus on ottanut ratkaisua tehdessään huomioon saadun selvityksen henkilön vaikeavammaisuudesta ja hänen kykynsä avun tarpeen ilmaisemisesta sekä mitä lain esitöissä on sanottu avun myöntämisen edellytyksistä.

KHO 12.8.2011/2125

Henkilön toimintakyky

Kyseessä on 31-vuotias vaikeasti kehitysvammainen henkilö, jolla on epilepsia ja vaikea puhevamma.

Puhevamman vuoksi henkilölle on myönnetty kuljetuspalvelut ja tulkkipalvelu vammaispalvelulain (nykyisin tulkkauspalvelulaki) nojalla sekä sopeutumisvalmennuksena viittomien kotiopetusta. Hän on käynyt päivätoiminnassa neljänä päivänä viikossa. Hänellä on aiemmin myönnetty lyhytaikaista

vaikeavammaisten avustajapalvelua 15 tuntia. Äidille on myönnetty omaishoidon tukea 718 euroa kuukaudessa.

Kyky ilmaista avun sisältö ja toteutustapa

Kuntoutusneuvolan psykologi on vuonna 1999 antamassaan lausunnossa todennut, että vuonna 1995 suoritettujen psykologisten tutkimusten mukaan henkilö on vaikeasti kehitysvammainen ja testistä riippuen hänen kehitysikänsä vaihtelee 3,5 ja 6 vuoden välillä. Päivittäisissä toimissa hän on suhteellisen omatoiminen. Hän liikkuu paljon pyörällä myös liikenteessä ja osaa kulkea lähiympäristössä sekä työmatkat toimintakeskukseen.

Puhevammaisten tulkin mukaan henkilö kommunikoi tukiviittomien, ilmeiden ja eleiden avulla. Hän ei puhu, mutta ymmärtää puheen ja osaa vastata kyllä, ei ja en tiedä. Näin kommunikoiden henkilö kertoo kuulumisiaan, tarpeitaan ja toiveitaan sekä tuo esille omia mielipiteitään. Hän käyttää puhevammaisten tulkkipalvelua asioidessaan virastoissa, lääkärissä, kaupassa, kahvilassa, ravintolassa sekä diskossa eli kohdatessaan ihmisiä, joiden kanssa voi kommunikoida. Tulkkaustilanteissa henkilö kertoo omilla kommunikaatiomenetelmillään omat tarpeensa, asiansa ja tavoitteensa. Vuorovaikutustilanteissa tulee selvästi esille hänen oma mielipiteensä.

Lautakunnan ja hallinto-oikeuden ratkaisut

Lautakunnan jaosto on todennut, että henkilöä ei voida pitää sellaisena vaikeavammaisena henkilönä, joka kykenee itse määrittelemään avun sisältöä, toteutustapaa ja aikataulua.

Hallinto-oikeus on katsonut, että avun tarpeen voidaan katsoa perustuvan pääosin valvontaan sekä tulkin tarpeeseen, josta palvelusta ei nyt ole kyse. Näin ollen hallinto-oikeus on katsonut, että henkilö ei kykene itse vammaispalvelulain tarkoittamalla tavalla määrittelemään, missä tehtävässä ja toimissa hän tarvitsee apua.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

Korkein hallinto-oikeus on katsonut, että kyseessä on sellainen vaikeavammainen henkilö, jolla on laissa edellytetyllä tavalla voimavaroja määritellä tarvitsemansa henkilökohtaisen avun sisältö ja toteutustapa. Henkilökohtaisen avun myöntämistä koskevat edellytykset siten täyttyvät. Korkein hallinto-oikeus on ottanut ratkaisua tehdessään huomioon saadun selvityksen henkilön vaikeavammaisuudesta ja hänen kykynsä avun tarpeen ilmaisemisesta sekä mitä lain esitöissä on sanottu avun myöntämisen edellytyksistä.